

# BOERENLEVEN

B. DE LANGHE (†)

'Boeren zijn geen mensen', hoor je wel eens zeggen. En als je dan vraagt: 'Wat zijn ze dan wel?', luidt het antwoord: 'Boeren!'. Alzo is men altijd even verre. Toch steekt er in die spreuk wel een grond van waarheid, in dien zien dat het boerenfolk van overouds een klasse apart was. Door hun stand in de samenleving, hun onophoudelijke strijd met de natuurelementen, de tewerkstelling van veel folk, de weinig winstgevende opbrengst van akker- en stalgoed, de slechte boerejaren van de voorgaande eeuw, werden de boeren wel beschouwd als hadvochting en weinig mee-gaande met de andere lagen van de maatschappij. Dak kan wel aanleiding zijn geweest tot de ongepaste en bittere spreuk: 'Boeren zijn geen mensen'.

Ja, de boeren vormden wel een soort apart. En was dat misschien over zo, 'k gelove toch te Dudzele en overal in 't Noorden meer dan elkders. De Dudzeelse boeren, ik bedoel de echte boeren, niet de koeie- en geeteboertjes, waren zeventig, tachtig jaar geleden, de notabelen van de parochie. Uit de boerenstand haalde men de burgemeesters en de heren van de wet, de kerk- en dismeesters. Boeren zaten in de zittens van de kerk, gingen rond met de schale, waren peter en meter bij de vorming, gingen zelfs, zonder familie te zijn, naar malkanders trouwfeesten, begravenissen en kermissen. En dat al, al kende het merendeel geen O, zo groot als 't achterste van een kalf.

Dat folk leefde dus apart. En was er in het dorp nog een dokter, een notaris of een schoolmeester, die gingen nog liever om met een schoenmakertje als Jantje Favcers of een kloefekappertje als Sareltje Mahieu of een fatsoenlijke herbergier.

De boer, baas van 't hof, leefde lijk een baron. Hij wrocht niet of weinig en ging alle dage tweemaal naar het dorp: voor de noene om zijn dreupels en tegen den avond om zijn pinten. Als hij toevallig thuis was, waareerde hij over 't land om zijn folk te zien werken. Hij droeg zijn *makke* of zijn *houwtje* volgens het seizoen en wist zijn ronde zo te regelen dat ze uitkwam bij de naaste landse herberg.

Gewoonlijk sliep hij een *tuk* na den noen, drentelde wat over 't hof en kwam weer in huis om zijn buik te vullen met een panne rocreiers of enige schellen hammevlees eer hij naar 't dorp ging voor de reste van den dag. Om naar 't dorp te gaan was hij op zijn zondagse. De wekekleren en zelfs de kloefen waren wel genoeg om uren lang te zitten in een van de landse kotjes, waar de wuufs herberg hielden, terwijl de mannen op 't werk waren.

Kan het missen dat dien tijd de tijd van de uitgeschudde boeren was? 't Was pertank nodig dat een boer goed moest oppassen en toezien en zelfs moest meewerken, want 't waren slechte boerejaren, de jaren tachtig.

Natuurlijk waren niet alle boeren zulke nalatigaards. Er waren ook andere die na vele jaren sparen en spijkeren, draven en slaven, venditie hielden vanhun bezit en op het dorp kwamen rentenieren. Te Dudzele woonden er veel boeren die *op hun goed leefden* op een klein postje met een beetje land om uit de gewoonte niet te geraken en niet *op te lopen* van nietsdoenerie, ook in een dikwijls veel te groot burgershuis met een hof en een beetje koterie, om een keuntje, hennen en vooral het onmisbare varken te kweken, allemaal dieren die het onmisbare voedsel moesten verschaffen dat die veel gewende bazen en bazinnen meenden niet te kunnen missen. Wat peis je! Wat zouden die mensen wel worden zonder hun schuttel- of hammevlees, zonder smout op hun tarwebrood, dat ze nog altijd zelf bakten. Je moet niet peizen dat dit maar zo was in 't begin van hun renteniersleventje. Dat duurde zo lang tot ze ervan dood gingen in de gezegende ouderdom van tachtig, negentig jaren! Taai goed dat boerenfolk!

Nu is dat anders. Nu doen de boerenrenteniers als de 'mensen'. Ze kopen alles wat ze in hun mond steken. Maar toen, er waren er maar weinig die hun buikje zagen minderen. Peis een keer! Wat een leventje! Gerust slapen, 's ochtends naar de messe gaan. Een beetje werken tegen de jeuk. In de voornoene een koppel eiers. 's Noens patatten met een ferme schijven gebraden schuttelvlees, zwemmend in 't vet. 's Achternoens een schelle hammevlees en 's avonds ... 'k ga d'er maar van zwijgen.

Maar 't ging niet also met de uitgeschudde boeren.

De noorderse boeren hadden de name dat ze zeer net waren en ze waren het ook. Netjes op zich zelf. Zindelijk in d'huizing, in de koten en stallen, ook op het neerhof, dat elke zaterdagavond werd geveegd en opgerakeld. De kassietjes werden geschuurd. De koperen ketels en *marmieten*, toen nog veel in gebruik, werden gepoetst tot ze blonken als spiegels. Kortom d'hofstee werd helemaal op haar zondagse gezet. Binnenshuis blonken de vloeren. Het tafelblad werd wit geschuurd met de pottebezem. Het paardetuig en het haardgerief waren altijd even glanzend. Tot in het ovenkot toe, waar het hele boerengezin 's zomers verbleef, heerste netheid en orde, al waren de wanden zwart gerookt door het houtvuur onder de kokende en brobbelde zwijnsputten of door de walmende rook, die van uit de gestooke bakoven kronkelde. Ook de buitenkant der gebouwen getuigde van de zindelijkheid en orde der Dudzeelse boeren. Je zag de hofsteden van verre blekken tusen de omringende bomen omdat ze jaarlijks werden gewit. Muren, kaven en vensterramen kregen met de witteborstel hun voorjaarstooi.

Er waren echter ook vuile boeren. Deze woonden meestal op mindere postjes, diep te lande in een *slijkhol* waar de boer zijn doeninge liet vervallen uit gierigheid of waar de boer en de boerinne overstelpt waren met werk wegens de grote kinderlast en personeelgebrek. Die mensen lieten de kippen rondlopen op de koer tot in de keuken en het bakhuis toe. De bazinne sakkerde niet op iemand die met zijn slijk- of mestkloefen binnenkwam. De kinderen mochten mooschen naar hertelust. Alle werk werd verricht opdezelfde plaats: koken en smoken, bakken en kernen, wasen en ... eten.

Ik bracht een keer verre te lande in 't vroege voorjaar een bericht van de garde, mijn vader, bij een boertje, wonend in 't grootste slijkgat van de parochie. Hoe ik op het hof geraakte, dat en weet ik niet meer. Slijk, slijk! 't Kroop over mijn schoenen omhoge onder mijn opgerolde broekspijpen. Hennen, zwijns en kalvers trappelden overal rond. Binnenshuis waren er geen vloertegels te zien. Ze zaten onder een dikke laag slijk en hennestront. De tafel stond nog uitgezet of liever stond altijd gereed en overbeladen met allerlei eetgerief, ongewassen en altijd voort ge-

bruikt. Drie kinderen, ongewassen en half gekleed, zaten te smoefelen achter die z.g. spinde-tafel. De bazinne zat op 't ende haar stuiten binnen te spelen en bood mij een boterham aan. Ik weigerde, al had ik grote honger en goeste naar die malse boerestuiten met smout. Ik had immers al gezien dat het meisje bezig was met in het smoutpateel te roeren met de luizekam.

Dat was bij Edewaard Snauwaert. De geest van netheid zat er toch in. Als zijn jongens - een stuk of tien - groot werden, ging hij op een groot hof boeren. Hij heeft er zich rijke geboerd en er was geen netter hofstee in geheel het Noorden te vinden.

Ja, vuile boeren vond men overal, maar te Dudzele waren ze uitzondering. Die grote zindelijkheid kwam wel een beetje voort uit de *glorie*, die veel boeren en boerinnen, boerzeuns en boeredochters in de kop droegen. Die mensen waren, op hun beste, eigenlijk prachtig gekleed. De boer met een zware gouden horlogeketen, als om een dulle stier te binden. De boerinne met kostelijke juwelen in goud of zilver, bezet met diamanten. Ja, diamanten kruisen en oorslingers en ringen al kostbare familiestukken, afgedeeld van de voorouders en met uiterste zorg bewaard voor het nageslacht.

Ja, dat boerenvolk was prachtig uitgeklopt als ze op hun beste stonden om naar kermissen, trouwfeesten en begravingen te gaan. Bij zulke gelegenheden bleef de kapmantel in de kasse. Anders voor de zondagsmisse, de markten, de weekdaagse uitgangen waarbij dat prachtig kleedingstuk met fierheid werd gedragen.

In mijn tijd begon de schabbe (kiel) achter te blijven, al was ze vroeger een gewone dracht zo 's zondaags als 's weekdaags. Een specialiteit uit dien tijd warenook de *katten*, gemaakt van *fisjouw* (*bont* = bunzing). Hoogbejaarde boerinetjes droegen wel eens een wit pijpmutsje, bezet met kant, of ook wel een veelkleurig *klakkertje*.

Lederen leerzen werden toen weinig gedragen. De mannen bonden sterke lijnwaadbanden rond de onderbenen, binders genaamd, boven sterke getatste schoenen, die regelmatig werden ingewreven met de *smouter* uit de kave.

De boeremenagies waren goed voorzien van allerhande huisraad: eetgerief, kleding en slaapgerief in overvloed. Zo konden ze *kermis* houden voor een groot aantal familieleden. Een kermismaal bij de boeren van over honderd jaard duurde geheel de achternoene. Het eetmaal was gewoonlijk in drie delen verdeeld: in het eerste deel at men vlees, in het tweede deel gebak en pap, in het derde deel was het koekebrood en hammevlees. Bij het vlees dronk men bier, bij 't gebak was het wijn en bij de boterhammen was het koffie. Er was geen spijskaart. De overlevering bepaalde de aard en hoeveelheid der spijzen, die traditioneel op de tafel, telkenjare weerkeerden. Het was bijkans overal soep met bolletjes, boulie met karotjes, gebraad met papatten, kiekens met fruitmoes en appeltaart, alles mild doorgespoeld met schuimend bier. Na een pauze verschenen de taarten en de wijn, witte voor de vrouwen en rode voor de mannen. Toen kwamen de taarten, een wagenwiel groot, elk stuk een tallore vol. Daarna werd de tafel geruimd, werden verse talloren gezet en verse lepels gelegd. Toen allen weer aan tafel zaten, verscheen triomfantelijk de kommen met Spaanse pap en de bergen koekestuiten. Die Spaanse pap was een specialiteit van het noorden. Dikke pap van rijstblomme met suiker, *geluw* van d'eiers, alles op smaak en geur gebracht met rozewater. Lekker, lekker! Ik heb zulke nooit elders gevonden. Noordse, Dudzeelse kermispap!

Bij goed were volgde dan de traditionele wandeling over het hof: stallingen, boomgaard, de aanpalende velden werden bezocht en besproken. Also passeerde de kermis, de boerekermis, de boereleute. Eer de genodigden tegen den avond met hun siezie wegreden, sloegen ze nog eerst een schelle hammevlees in hun karel om toch met geen honger thuis te komen. Als bij 't komen was 't bij 't gaan. "*Alla kozijn en nichte tot da je naar 't onzent komt. Konoom en Rooze, wel bedankt en houdt julder kloek.*" En d'overblijvers wensten "*wel thuis en de komplementen aan 't jong volk en zeg maar dat ze ook moeten komen, al was het op koekezundag*".

Kermismaandag, tweede uitgave voor 't jong volk. Maar die trokken het niet zo lang aan tafel en gingen naar 't dorp gaan kermessen, gaan dansen en vrijen.

's Diesendags was het de beurt van boer en boerinne om naar 't dorp te gaan en 't was niet vroeg meer als ze naar huis kwamen. Ook de rentenierende boeren hielden zich aan d'overlevering en was het misschien een beetje min, de Spaanse pap ontbrak niet.

't Heeft lang geduurd eer de boeren uitreden met een auto. Ze betrouwden dat duivelstuig niet. Vroeger reden ze nog met een peerdegetrek, een z.g. *siezie*. Een licht getrek op de goeste van een *vigilante*, maar op twee wielen, was een *fliegiet*, een *tilbury* voor twee personen. In 't midden van de zitbank kon een vooruitstekende *zate* voor de geleider worden geschoven, een z.g. *papegaai*. Er waren ook boeren die een houten karretje hadden, waarover een *wijte* over ingeplante hoepels kon worden gespannen.

Voor deze rijtuigen hielden de boeren een peerd apart, een *loper*. Een soorte van halfbloedpeerd, licht en vurig, dat alleen de steling van de snare van de zwepe op zijn achterste nodig had om toe te schieten. Gewone werkpeerden werden ook wel eens tussen de tramen gespannen. Zulke peerden van twee diensten werden op de vier poten beslegen, terwijl de niet-lopers alleen op de voorpoten ijzers hadden. 't Moesten toch goede peerdemannen zijn die met de loper over de weg gingen.

Met de *siezie* reden boer en boerinne alle zaterdage naar de markt te Brugge met beuter en eiers. Ze waren niet lastig om een voetganger op te nemen, vooral in 't weerkeren, als de manden leeg waren en er plekke was. Ze spanden uit bij de Parijssche Halle op de Bezemmarkt, waar nonkel Pol Jaegers hotel, herberg en afspanning hield. Daar stonden elke zaterdag rond de vijftig boeresiezies op de koer.

Van Brugge tot Dudzele dorp waren er drie voorname stilstanden, waar weinig boeren passeerden zonder uit te stappen en zonder dat de baas naar de siezie kwam met een *kabree* (schenkbord) *kappertjes* voor allen die bleven zitten.

Eerste rust: *In 't smistje*. Tweede rust: *In Kruisabeele*. Derde rust: *In 't apertje*, waar boeven de deure stond: *Wie wil borgen, komt morgen*.

's Zondags reed de boer met de boerinne naar de vroegmesse. Na de messe gingen de mannen om hun *kappertjes* of *halvetjes* te drinken, samen met andere landbouwers en klaptten ze over zaken, werk en weere. De vrouwen gingen naar de familiewinkel. Ze kochten er hun gerief voor 't menagie, dronken koffie met beuterkoeken en legden heel de prochie op de rooster. De boer en de boerinne waren tegen de noene thuis en lieten de namiddag over aan 't jong volk.

Met de *siezie* reden ze ook naar de *vendities* in den omtrek bij boeren die uitgeschud werden of die uitscheidten om op hun goed te gaan leven. Een boerevenditie was een grote gebeurtenis in 't geweste. De mensn kwamen er naar toe van uren verre, zoals naar een kermesse. Heel het hof stond vol siezies, wijte wagens en alle mogelijk getrek, tot hondekarren en ezelkarren toe. In de grote keuken, tot op de voutekamer toe, stonden de tafels gedurig gezet en al wie wilde mocht er koekeboterhammen of hammevlees met bier of koffie komen eten.

In het *schuurvlek* (plaats naast de dorsvloer waar de graanschoven staan) hield men herberg en werd er muziek gemaakt met een trekorgel. Ook elders, zoals op het vrijgemaakt wagenkot en onder de bomen, stonden er kramen met lekkere dingen, zoals noten en droge vis. De verkoping duurde twee tot drie dagen. Menagiegoed, allaam, karren en wagens, ploegen en eegden, enz., gingen er van deure op de eerste dag. Op de tweede dag verkocht men de beesten, het strooi en de thuisliggende vruchten, alsook de vruchten te velde. Hoe wreed moest dat in 't herte gaan van hen die hun bezit zagen wegvoeren. Gelukkig werden de oude, dierbare familiestukken meegenomen naar de dorpswoonste. De ouderwetse wagenschotten, de kleerkast en de horlogekast, het koperwerk, het getuig uit den heerd werden niet verkocht. helaas, veel van die schone dingen kwamen na de dood van de bezitter toch in de handen van stedse ronselaars of antiquairs of werden door de erfgenamen met moderne gedachten als rommel op de zolder geworpen.

Als ik 10 jaar oud was, laat ons zeggen in 't jaar 1887, kende ik alle boeren van Dudzele. Ik was al dikwijls op hun hof geweest met een boodschap van de garde, mijn vader, en had er op veel plaatsen gegeten: boerestuiten met een schelle hammevlees of een koppel eiers.

Geschreven te Knokke in maart 1949